BÀI 33

TÔI VÀ CHÚNG TA

(Trích cảnh ba)

ĐỌC – HIỂU VĂN BẢN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

– Hiểu được phần nào tính cách của các nhân vật tiêu biểu Hoàng Việt, Nguyễn Chính, từ đó thấy được cuộc đấu tranh gay gắt giữa những con người mạnh dạn đổi mới, có tinh thần dám nghĩ dám làm, dám chịu trách nhiệm với những kẻ mang tư tưởng bảo thủ, lạc hậu trong sự chuyển mình mạnh mẽ của xã hội ta.

– Hiểu thêm về đặc điểm của thể loại kịch : cách tạo tình huống, phát triển mâu thuẫn, diễn tả hành động và sử dụng ngôn ngữ.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

Văn bản này trích gần hết cảnh ba của vở kịch *Tôi và chúng ta* (gồm chín cảnh). Cảnh ba diễn tả cuộc xung đột trực tiếp đầu tiên giữa hai phái (nhân vật Hoàng Việt, Nguyễn Chính có thể xem là các đại diện) khi họ công khai bộc lộ quan điểm của mình. Muốn giúp HS hiểu, phân tích đoạn trích cần giới thiệu rõ nội dung của vở kịch, vấn đề mà tác giả Lưu Quang Vũ muốn đặt ra ở tác phẩm

Tôi và chúng ta. Để làm được điều ấy, GV cần khơi gợi, tái hiện lại tình hình xã hội, kinh tế đất nước ta những năm sau 1975, đầu thập niên 80 của thế kỉ XX.

Trước bối cảnh xã hội đang chuyển mình sang một thời kì mới với những yêu cầu phát triển khác trước, tình trạng cụ thể của xí nghiệp Thắng Lợi này ra sao ? GV cần giới thiệu rõ với HS về điều ấy. Có vậy, khi phân tích văn bản, HS mới hiểu tình huống kịch được đặt ra, xu hướng đổi thay mang tính tất yếu và sự phát triển của mâu thuẫn.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

Hoạt động 1. Giới thiệu bài.

GV yêu cầu HS đọc kĩ phần chú thích (★), sau đó giới thiệu một vài nét cơ bản về tác giả và tác phẩm.

a) Giới thiệu về nhà viết kịch Lưu Quang Vũ và thành công của vở *Tôi và chúng ta.*

b) Giới thiệu về bối cảnh xã hội, nội dung của vở kịch và vị trí của cảnh ba (văn bản) trong tác phẩm.

– Qua đối tượng cụ thể là xí nghiệp Thắng Lợi, *Tôi và chúng ta* phản ánh cuộc đấu tranh gay gắt để thay đổi phương thức tổ chức, quản lí, lề lối hoạt động sản xuất trên đất nước ta ở thời kì có nhiều chuyển động mạnh mẽ. Sau đại thắng mùa xuân 1975, non sông liền một dải, đất nước chuyển sang một thời kì lịch sử phát triển mới trong hoà bình. Nhiệm vụ chính trị hàng đầu từ đây là khôi phục, cải tạo và không ngừng phát triển nền kinh tế để xây dựng đất nước giàu mạnh, xã hội phồn vinh. Trước yêu cầu này, nhiều nguyên tắc, quy chế, nhiều phương thức sản xuất cũ ngày càng tỏ ra xơ cứng, lạc hậu. Để phát triển sản xuất, cần phải thay đổi tư duy, thay đổi phương thức quản lí, tổ chức, từ đó đổi mới cách làm chứ không thể giữ mãi các nguyên tắc, phương pháp của thời gian qua trước sự biến chuyển sinh động của cuộc sống.

– Hiện trạng của xí nghiệp Thắng Lợi được phản ánh trong vở kịch này có tính chất khá phổ biến đối với nhiều xí nghiệp, nhà máy của chúng ta lúc bấy giờ : máy móc cũ kĩ, lạc hậu ; quy mô sản xuất bị thu nhỏ ; tổ chức, phân công lao động không hợp lí, kém hiệu quả ; đời sống của anh chị em công nhân ngày càng khó khăn. Phải đổi thay mạnh mẽ phương thức quản lí, tổ chức – điều đó trở thành yêu cầu có tính tất yếu. Những con người tiên tiến đã nhận ra điều ấy và

khát khao thực hiện. Nhưng họ đã vấp phải sự chống đối khá quyết liệt của những kẻ bảo thủ, xu nịnh, mượn danh bảo vệ truyền thống (mà Nguyễn Chính là đại diện). Cuộc đấu tranh giữa hai phái ấy thật gay gắt nhưng tất yếu chiến thắng sẽ thuộc về những con người mới.

– Ở hai cảnh trước của vở kịch, Lưu Quang Vũ đã hé mở tình huống mâu thuẫn, tính cách của các nhân vật chính. Đến cảnh ba này, tác giả dựng tả cuộc đối đầu gay gắt công khai đầu tiên giữa hai tuyến nhân vật diễn ra trong phòng làm việc của Giám đốc Hoàng Việt.

Hoạt động 2. Hướng dẫn đọc – hiểu văn bản.

1. Xác định vấn đề cơ bản vở kịch đặt ra và ý nghĩa của nó đối với thực tiễn phát triển của xã hội ta thời kì bấy giờ (câu 2 trong SGK).

Sau khi giới thiệu bài và yêu cầu HS đọc lại các chú thích ở SGK, GV hướng dẫn HS xác định vấn đề cơ bản mà vở kịch đặt ra.

– Không thể cứ khư khư giữ lấy các nguyên tắc, cơ chế đã trở thành cứng đờ, lạc hậu mà phải mạnh dạn thay đổi phương thức tổ chức, quản lí để thúc đẩy sản xuất phát triển ; đừng chạy theo chủ nghĩa hình thức mà cần coi trọng thực tiễn, coi trọng hiệu quả thiết thực của công việc.

– Không có thứ chủ nghĩa tập thể chung chung. Cái *chúng ta* được tạo thành từ những cái *tôi* cụ thể. Vì thế, cần quan tâm một cách thiết thực đến cuộc sống, quyền lợi của mỗi cá nhân con người. (GV có thể hỏi HS hiểu như thế nào về cái tên tác phẩm *Tôi và chúng ta* để giúp các em nhận thức rõ vấn đề này.)

– Đặt trong tình hình đất nước ta những năm bấy giờ, vấn đề *Tôi và chúng ta* đặt ra có ý nghĩa thực tiễn thật lớn lao. Nó là vấn đề cấp thiết từ thực tế đời sống, thực tế xã hội và có ý nghĩa trực tiếp đối với sự phát triển của đất nước.

2. Phân tích tình huống kịch, mâu thuẫn cơ bản ở đoạn trích (câu 3 trong SGK).

Tình trạng ngưng trệ sản xuất của xí nghiệp đã đến lúc phải giải quyết bằng những quyết định táo bạo. Sau quá trình tìm hiểu và củng cố lại xí nghiệp, hôm nay, Giám đốc Hoàng Việt (mới nhận chức vụ này hơn một năm) quyết định công bố kế hoạch mở rộng sản xuất và phương án làm ăn mới. Như vậy có nghĩa là anh (cùng với kĩ sư Lê Sơn) đã công khai "tuyên chiến" với cơ chế quản lí, phương thức tổ chức đã trở nên lỗi thời. Những lời công bố của Hoàng Việt liên tiếp gây bất ngờ với nhiều người và bị Phó giám đốc Nguyễn Chính, Quản đốc

phân xưởng Trương phản ứng gay gắt. GV cần lưu ý HS bám sát văn bản để nhận ra sự phát triển ngày càng căng thẳng của tình huống, xung đột.

– Phản ứng của Trưởng phòng Tổ chức lao động, Trưởng phòng Tài vụ liên quan đến biên chế, đến quỹ lương.

– Phản ứng của Quản đốc phân xưởng Trương liên quan đến hiệu quả tổ chức, quản lí khi Hoàng Việt khẳng định không cần chức vụ này.

– Phản ứng ngày một gay gắt của Phó giám đốc Nguyễn Chính dựa vào cấp trên, vào nguyên tắc, vào nghị quyết Đảng uỷ xí nghiệp.

Những xung đột gay gắt trên chứng tỏ muốn mở rộng quy mô sản xuất phải có nhiều thay đổi mạnh mẽ, đồng bộ.

Cảnh ba này đã diễn ra mâu thuẫn quyết liệt giữa hai tuyến nhân vật : tiên tiến, dám nghĩ dám làm và những người bảo thủ, máy móc.

3. Phân tích tính cách của các nhân vật tiêu biểu (câu 4 trong SGK).

GV cần phân tích cho HS hiểu rằng tính cách nhân vật trong kịch chủ yếu được bộc lộ qua hành động và ngôn ngữ của chính họ.

Chỉ qua một cảnh của vở kịch khó mà phân tích đầy đủ tính cách của các nhân vật tiêu biểu. Tuy vậy, vì cảnh ba này tập trung khá rõ mâu thuẫn cơ bản của tác phẩm, nếu kết hợp thêm với phần giới thiệu vở kịch vẫn có thể hướng dẫn HS hình dung được điều ấy.

– Giám đốc Hoàng Việt : một người lãnh đạo có tinh thần trách nhiệm cao, năng động, dám nghĩ dám làm vì sự phát triển của xí nghiệp và quyền lợi của anh chị em công nhân. Anh cũng là người trung thực, thẳng thắn, kiên quyết đấu tranh với niềm tin vào chân lí.

– Kĩ sư Lê Sơn : một kĩ sư có năng lực, có trình độ chuyên môn giỏi, từng gắn bó nhiều năm cùng xí nghiệp. Dù biết cuộc đấu tranh sẽ rất khó khăn nhưng anh vẫn chấp nhận, sẵn sàng cùng Hoàng Việt cải tiến toàn diện hoạt động của đơn vị.

– Phó giám đốc Nguyễn Chính : tiêu biểu cho loại người máy móc, bảo thủ nhưng cũng gian ngoan, nhiều mánh khoé. Nguyễn Chính luôn vin vào cơ chế, các nguyên tắc dù đã trở thành lạc hậu để chống lại sự đổi mới. Anh ta khéo luồn lọt, xu nịnh cấp trên.

– Quản đốc phân xưởng Trương : là người suy nghĩ và làm việc như cái máy và khô cằn tình người, thích tỏ ra quyền thế, hách dịch với anh chị em công nhân.

4. Trình bày cảm nhận về cuộc đấu tranh giữa hai phái đổi mới và bảo thủ, về xu thế phát triển và kết thúc của tình huống kịch (câu 5 trong SGK).

Đến đây, HS hoàn toàn có thể phân tuyến nhân vật trong vở kịch. GV nên yêu cầu các em làm điều ấy (như sự tổng hợp, củng cố các phần trước) để từ đó trình bày cảm nhận về cuộc đấu tranh giữa hai phái đổi mới và bảo thủ cùng xu thế phát triển của nó.

– Đây là cuộc đấu tranh có tính tất yếu và gay gắt : Tình huống xung đột mà vở kịch nêu lên là vấn đề nóng bỏng của thực tiễn đời sống sinh động. Các quan niệm, cách làm mới, táo bạo ở giai đoạn đầu tất nhiên sẽ vấp phải nhiều cản trở.

– Cuộc đấu tranh này gay go nhưng cuối cùng phần thắng sẽ thuộc về cái mới, cái tiến bộ. GV cần gợi ý để HS tự lí giải tại sao lại cảm nhận được như thế : cách nghĩ, cách làm của Hoàng Việt, Lê Sơn,... phù hợp với yêu cầu của thực tế đời sống, thúc đẩy sự phát triển đi lên của xã hội. Họ không đơn độc mà được sự ủng hộ của số đông anh chị em công nhân trong xí nghiệp.

Hoạt động 3. Hướng dẫn luyện tập.

Gợi ý cho HS trình bày tóm tắt sự phát triển của mâu thuẫn kịch trong đoạn trích theo yêu cầu của SGK.